

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hayyân, *el-Muktebes* (nşr. M. Antuña), Paris 1937, s. 133-139; İbnü'l-Ebbâr, *el-Hulle-tü's-siyerâ* (nşr. Hüseyin Münis), Kahire 1963, II, 368-370; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-mugrib*, II, 140; R. Dozy, *Historia de los Musulmanes Españoles*, Madrid 1984, III, 36-37; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs*, Kahire 1969, I/1, s. 345; Ahmed Bedr, *Târîhu'l-Endelüs*, Dimaşk 1983, s. 263-264; E. Lévi-Provençal, *España Musulmana*, Madrid 1987, IV, 241-243; A. Huci Miranda, "İbn al-Kıtt", *El* (İng.), III, 842.

MEHMET ÖZDEMİR

İBNÜ'L-KİRMÂNÎ (ابن الكرماني)

Takıyyüddin Yahyâ b. Muhammed
b. Yûsuf el-Kirmânî
(ö. 833/1430)

Hadis, tarih ve tıp âlimi.

Aslen Kirmanlı olup Receb 762'de (Mayıs 1361) Bağdat'ta doğdu. Babası, *el-Ke-vâkibü'd-derârî fi şerhi Şaḥîhi'l-Buḥârî* adlı eseriyle tanınan Şemseddin el-Kirmânî'dir. Küçük yaşta Bağdat'ta tahsile başlayarak babasının talebesi Celâled-din Es'ad b. Muhammed b. Mahmûd el-Hanefî'den Kur'an-ı Kerim'i ve çeşitli metinleri ezberledi. Ayrıca ondan Kur'an'ın büyük bir kısmının i'rabını okuyarak icâzet aldı. Babasından sarf-nahiv, mantık, edebiyat, fıkıh ve kelâm ilimleriyle ilgili önemli eserleri şerhleriyle birlikte okudu. Bağdat medreselerinde verdiği dersleri on iki yıl boyunca takip ederek Şâfiî fıkıhı ve usulüne dair çeşitli eserleri ve *el-Ke-vâkibü'd-derârî*'nin tamamını ondan dinledi. Devrin tanınmış âlimlerinden hadis, lugat, hüsn-i hat, edebiyat, belâgat, mantık, felsefe, kelâm, âdâbü'l-bahs, astronomi, vaaz ve irşad (tasavvuf) dersleri aldı. Yaşadığı sürece yanından ayrılmadığı babasıyla birlikte elli kadar ilim merkezini dolaştı. Sehâvî, Timur'un Bağdat'ı kuşatması üzerine İbnü'l-Kirmânî'nin babasıyla birlikte Dimaşk'a göç edip oraya yerleştiğini belirtmişse de (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi*, X, 260) Timur'un Bağdat üzerine ilk seferinin 795'te (1393) olduğuna (Yücel, s. 10; Aka, s. 18) ve babası 786'da (1384) vefat ettiğine göre bu göç daha erken bir tarihte gerçekleşmiş olmalıdır. 800 (1397) yılından önce kardeşi Abdülhamid'le birlikte Kahire'ye giderken babasının Buhârî şerhini de götürerek ilim çevrelerine tanıtan İbnü'l-Kirmânî bu eser sayesinde Kahire ve Dimaşk civarında şöhret kazanmıştır. Sirâcuddin el-Bulki-

nî'ye uzun yıllar talebelik ederek fetvalarını yazmış, ondan fetva ve tedrîs icâzeti almış, Irâkî'den *el-Elfiyye*'sini dinlemiş. İbnü'l-Mülakkın'dan hadis tahsil etmiştir.

Kahire'de öğrenimini tamamladıktan sonra Dimaşk'a dönen İbnü'l-Kirmânî, Dimaşk Valisi Şeyh el-Mahmûdî ile tanışarak onun sırdaşı ve imamı oldu. Onun Kahire'ye yaptığı seyahatlerde beraberinde bulundu. Dimaşk'ta ikameti esnasında Tâceddin b. Berdis'ten *Şaḥîh-i Müslim*'i okudu. Şeyh el-Mahmûdî 802'de (1399-1400) Trablus valiliğine tayin edilince onunla birlikte Trablus'a gittiysede Mahmûdî daha sonra onun Dimaşk'ta dârüladlde fetva görevini üstlenmesini istedi; Şeyh el-Mahmûdî Kahire'ye dönünce onunla Kahire'ye giderek orada yerleşti. Mahmûdî, 815'te (1412) sultan olunca İbnü'l-Kirmânî'yi Bîmâristânü'l-Mansûrî'nin nâzırı olarak görevlendirdi. Teori ve pratiğe dayalı tıp eğitimi yapılan bîmâristandaki görevi sultanın ölümüne kadar devam etti (824/1421). Bu tarihten itibaren eğitim, öğretim ve telifle meşgul olan İbnü'l-Kirmânî, gözlerinin zayıflaması ve kulağının ağır işitmesi sebebiyle ölümünden bir yıl önce derslerine son verdi. Hayatının son yıllarında genç bir hanımla yaptığı evlilikten 831 (1428) yılında Yûsuf adında bir oğlu dünyaya geldi. Sehâvî "arkadaşım" dediği Yûsuf'un iyi yetiştiğini, faziletli bir insan olduğunu ve *Kaşîdetü'l-bürde*'nin altmış kadar tahminisi derlediğini söylemektedir (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi*, X, 337; *Vecizü'l-kelâm*, II, 509). İbnü'l-Kirmânî 8 Cemâziyelâhır 833'te (4 Mart 1430) Kahire'de vebadan öldü.

Eserleri. 1. *Mecma'u'l-bahreyn ve ce-vâhirü'l-ḥabreyn. Şaḥîh-i Buḥârî* şerhi olup müellif hattı nüshası sekiz cilt halinde Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (III. Ahmed, nr. 402; bk. Karatay, II, 50-52; *DİA*, VII, 119). 2. *Muḥtaşaru Târîhi Mekketi'l-müşerreffe*. Ezrakî'nin *Aḥbâru Mekke*'sinin muhtasarı olup müellif hattıyla yazılmış bir nüshası Berlin Staatsbibliothek'te kayıtlıdır (Ahlwardt, IX, 259). İbnü'l-Kirmânî'nin ayrıca *Şaḥîh-i Müslim* üzerine bir şerhiyle bir muhtasarı olduğu, Abdurrahman b. Abdullah es-Süheylî'nin *er-Ravz'ü'l-ünûf*, İbn Mâkûlâ'nın *Müfâḥaratü'l-kalem ve'd-dinâr* adlı eserleriyle 810'da (1407) Ebü'l-Alâ b. Zühr'ün tıbbâ dair *el-Havâşş*'ini ihtisar ettiği *el-Maḥşûd min Tuḥfeti'l-mevdûd* (Süleymaniye Kütüphanesi kayıtların-

da [Fâtih, nr. 3096] İbnü'l-Kirmânî'ye nisbet edilen nüshanın adı ve müellifi belli olmayıp 893'te [1488] kaleme alındığı ve Şehzade Korkut'a takdim edilen bir akaid kitabı olduğu anlaşılmaktadır) ve *el-Muḥtaşaru fî aḥbâri Mısr* adlı çalışmalarının bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *es-Sülûk*, IV/2, s. 845; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, II, 183; VIII, 225; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, XV, 169; a.mlf., *ed-Deltü's-Şâfi* (nşr. Fehîm M. Şeltût), Kahire 1399/1979, II, 781; Hatîb el-Cevherî, *Nüzhetu'n-nüfûs ve'l-ebdân fi tevârihi'z-zamân* (nşr. Hasan Habeshî), Kahire 1973, III, 210; Sehâvî, *ed-Ḍav'ü'l-lâmi*, X, 259-261, 337; a.mlf., *Vecizü'l-kelâm fi'z-zeyl 'alâ Düveli'l-İslâm* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf v.dğr.), Beyrut 1416/1995, II, 509; a.mlf., *Zeylüt-tâm 'alâ Düveli'l-İslâm* (nşr. Hasan İsmâil Merve), Beyrut 1992, s. 565; Abdülbâsit el-Malatî, *Nüzhetu'l-esâḫin fi men veliye Mısr mine's-selâḫin* (nşr. Muhammed Kemâleddin İzzeddin Ali), Kahire 1407/1987, s. 126; *Keşfü'z-zunûn*, I, 546-547; II, 1629; Ahlwardt, *Verzeichnis*, IX, 259; *Hediiyyetü'l-ârifin*, II, 547; Kehlâl, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XIII, 230; Karatay, *Arapça Yazmalar*, II, 50-52; Sezgin, *GAS*, I, 121, 344; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VIII, 166-167; Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu Anadolu Seferleri ve Sonuçları: 1393-1402*, Ankara 1989, s. 10; İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991, s. 18; Kemal Sandıkcı, *Şaḥîh-i Buḥârî Üzerine Yapılan Çalışmalar*, Ankara 1991, s. 47; M. Yaşar Kandemir, "el-Câmiu's-saḥîh", *DİA*, VII, 119.

ALİ AKYÜZ

İBNÜ'L-KUF (ابن الكف)

Eminüddevle Ebü'l-Ferec
b. Ya'kûb b. İshâk b. el-Kuff
el-Kerekî el-Mesihî
(ö. 685/1286)

İslâm dünyasında bilinen
ilk operatör doktor ve ilk müstakil
cerrahî kitabının yazarı.

13 Zilkade 630 (21 Ağustos 1233) tarihinde, Filistin'deki Kerek Kalesi'nde doğdu. Babası Muvaffakuddin Ya'kûb, Eyyûbî Devleti'nde çeşitli görevlerde bulunmuş kültürlü bir hristiyan Arap'tı; özellikle tarih, dil, edebiyat ve şiirde iyi yetişmişti. Kendisinin de taşıdığı Mesihî nisbesinden babası gibi hristiyan olduğu anlaşılan İbnü'l-Kuf, ilk eğitimi çocukluk dönemini geçirdiği Kerek'te gördü. On iki-on üç yaşlarında iken babasının Serhad'a tayin edilmesi üzerine aile dostları İbn Ebû Usaybia'nın öğrencisi oldu, ondan teorik ve uygulamalı tıp dersleri alarak *Kitâbü'l-Fuṣûl ve Taḥdimetü'l-ma'rife* gibi